

De vogeltrek

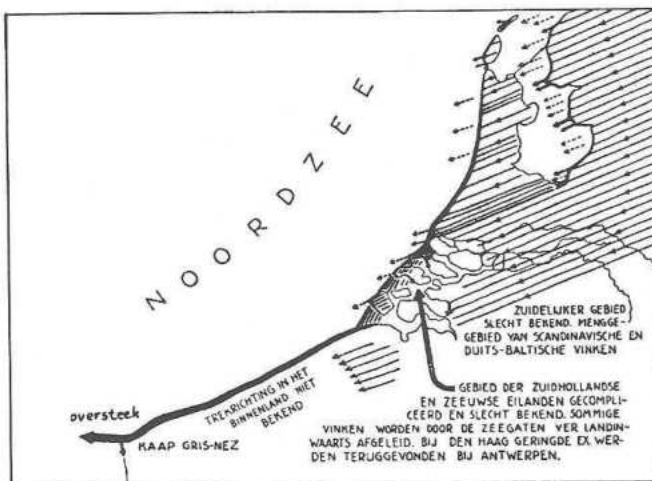
Het duingebied van Zuid-Kennemerland vervult niet alleen voor broedvogels een zeer belangrijke functie, ook voor doortrekkende vogels zijn deze duinen van groot belang als rust- en fourageergebied. In het najaar bijvoorbeeld kunnen grote aantallen spreeuwen en lijsterachtigen zich tegoed doen aan de bessen van de in het duingebied van Zuid-Kennemerland rijkelijk aanwezige duindoorns, ligusters en vlieren.

Deze struwelen kunnen ook afgeladen zitten met insectenetende zangertjes, die na een nacht trekken wat voedsel bij elkaar proberen te scharrelen. Verder worden de duinmeren bezocht door vele eenden, steltlopers en meeuwen.

door FRED COTTAAR, EVERT VAN HUIJSSTEEDEN
en JOHAN STUART

Al vrij snel na afloop van de broedtijd begint de najaars- of herfsttrek op gang te komen. In de maanden juli en augustus zijn het vooral de insecten-etende vogels die ons land beginnen te verlaten, waarbij veelal de route langs de kust gevolgd wordt. Meestal onder de bescherming van het nachtelijk duister verlaten deze vogels Nederland op weg naar verre zuidelijke streken, vaak zelfs tot voorbij de Sahara. Iets later, in september en vooral oktober, komen er ook overdag grote aantallen over. Vogels als Spreeuw, Vink, Veldleeuwrik, Graspieper, gorzen, lijsters en Sperwers trekken dan met name in de eerste ochtenduren langs in zuidelijke richting. Later op de ochtend komen ze naar de grond om te fourageren. Deze dagtrekkers vliegen in het algemeen minder ver en blijven deels ook 's winters in het duin aanwezig. Wat is nu de oorzaak van het feit dat er dergelijke grote aantallen vogels gebruik maken van het duingebied? Wanneer vogels niet gehinderd worden door barrières vliegen ze in een vaste richting; de zgn. voorkeursrichting, naar hun winterkwartieren. In Nederland is deze voorkeursrichting in het najaar voor de meeste vogels-soorten zuid-west. De Vink bijvoorbeeld zal door het aanhouden van zijn zuid-westelijke voorkeursrichting terecht komen in het overwinteringsgebied in Engeland. Daarvoor zal de Vink echter de Noordzee moeten oversteken. Met de wind in de rug vliegen vinken hoog en steken ze een groot wateroppervlak als de Noordzee gemakkelijk over. Maar met tegenwind, als ze vanwege de luchtweerstand laag vliegen, lijken ze de oversteek als een barrière te ervaren. Ze zullen afbuigen in de richting die zoveel mogelijk overeenkomt met hun voorkeursrichting. Voor Nederland betekent dit, dat vinken bij tegenwind zuidwaarts over de zee reep zullen vliegen.

Dit voorbeeld van de Vink gaat in prin-

Figuur 1. Voorkeursrichting van de Vink in het najaar: zuidwest. Bij tegenwind treedt 'stuwing' op langs de Noordzeekust (uit: Vogels onderweg, Tinbergen).

cipe voor vrijwel alle landtrekkers op. De sterke concentratie van trekkende vogels in het najaar langs de kust, aangeduid als "stuwing", is in het algemeen vele malen groter dan de trek in het binnenland.

VOEDSEL

Spreeuwen en lijstersachtigen (Kramsvogels en Koperwieken, in mindere mate Zanglijsters en Merels) eten soms bij tienduizenden de bessen van Duindoorn, Vlier, Liguster en andere besdragende heesters. Diezelfde heesters worden bezocht door een vogel als de Zwartkop, een nachttrekker

Duindoornbessen: voedsel voor de trekvogels

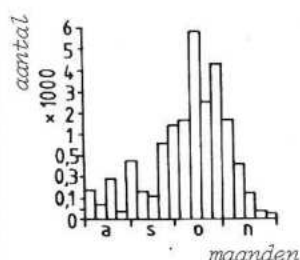
Rud. Prins

die met vele andere soorten rond zonsopkomst of al eerder in het duin is aangekomen. Met name voor deze 's nachts trekken de zomervogels is het van belang voldoende voedsel te verzamelen om de lange reis te kunnen volbrengen.

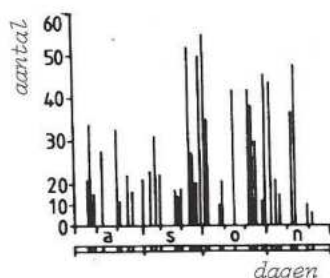
In de binnenduintrand kunnen massa's Vinken en Kepen zich tegoed doen aan beukenootjes en andere zaden. Het brede duingebied van Zuid-Kennemerland met zijn vele binnenduimbossen biedt hiervoor goede mogelijkheden. Aan het andere eind van de duinen, de zeereep en het buitenduin, zijn het soorten als Graspieper en Veldleeuwrik die tussen de lage vegetatie van duinvlakten en -valleien voedsel zoeken. Daar vinden we ook zeldzame soorten als Frater, Sneeuwgorst en soms Strandleeuwrik.

Zo benutten vogels dus de verschillende biotopen niet alleen als voedselgebied, maar ook als rustgebied. Tenminste, als die rust niet verstoord wordt door Sperwers of Blauwe kiekendieven, die hun tafeltje in deze tijd gedekt vinden.

Als illustratie van de aantallen waar het om gaat zijn in de figuren 2 en 3 de resultaten weergegeven, zoals de Vogelwerkgroep Haarlem ze verzameld heeft in het najaar van 1983 aan de boulevard bij Bloemendaal aan Zee. Uit deze gegevens blijkt dat vooral in september en oktober zo'n 40 tot 60 soorten vogels per dag kunnen worden gezien, in aantallen van soms vele tienduizenden, die voor een groot deel gebruik maken van het omliggende duingebied.

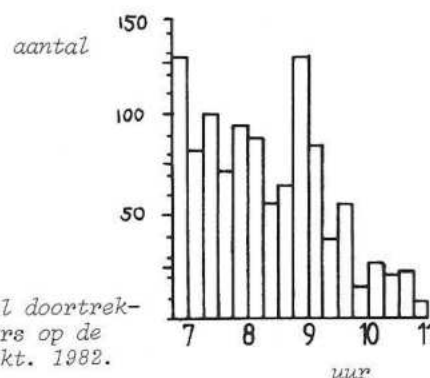
Figuur 2. Aantal doortrekkende vogels per week (uurgemiddelden)

Figuur 3. Aantal waargenomen soorten per dag

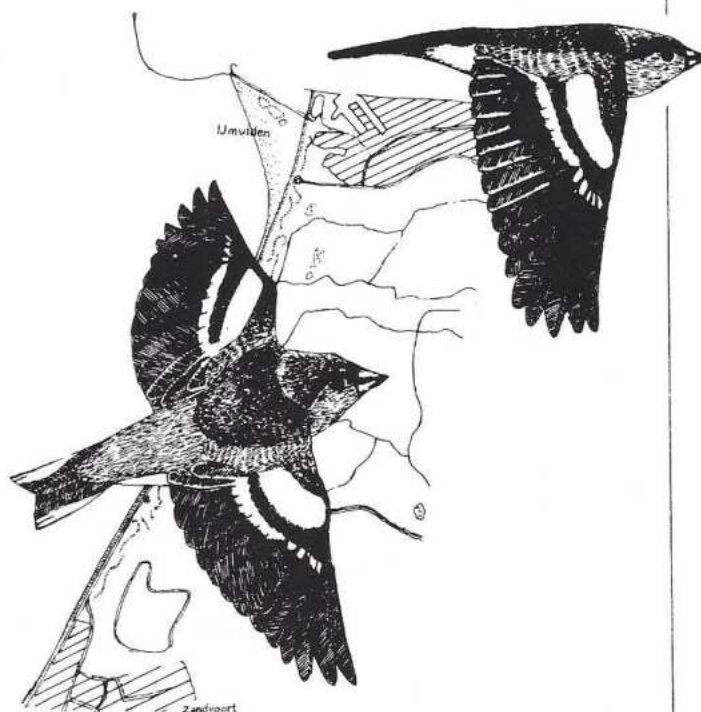
VOORJAARSTREK

In het voorjaar is de vogeltrek beduidend minder spectaculair. Dit wordt veroorzaakt doordat het aantal vogels in het voorjaar kleiner is (sterfte in winter en najaar m.n. onder jongen), maar ook doordat er in het voorjaar vrijwel geen "stuwing" optreedt. De vogels trekken in noord-oostelijke richting en worden dus niet opgehouden en gestuwd door obstakels zoals de zee. Het duingebied krijgt daarom niet de aantallen te verwerken zoals die in het najaar voorkomen. Desondanks wordt er ook in het voorjaar aandacht besteed aan de vogeltrek en wel in de vorm van het noteren van de aankomstdata van zomervogels. Het gaat hierbij veelal om 's nachts trekkende vogels als Koekoek, Fitis, Tapuit,

Figuur 4. Aantal doortrekkende graspiepers op de ochtend van 2 okt. 1982.

Nachtegaal en vele andere zomergasten. Vooral met het binnendringen van warme subtropische lucht kunnen er plotseling grote aantallen vogels arriveren in het duin, zowel de eigen broedvogels als vogels die op weg zijn naar nog noordelijker gelegen broedgebieden. Overal is dan aan het gezang van vogels te horen dat er weer een indrukwekkende stroom vogels aan de trek heeft deelgenomen.

Doortrekkende vinken over duinen van Zuid-Kennemerland (voorzijde rapport 'Najaarstrek langs de kust van Zuid-Kennemerland in 1982').

Het hier gegeven overzicht van de vogeltrek over Zuid-Kennemerland is zeer beknopt. Meer informatie over de najaarstrek (aantallen, soorten en de relatie met het weer) is te vinden in het rapport 'Najaarstrek langs de kust van Zuid-Kennemerland in 1982, uitgegeven door de Vogelwerkgroep Haarlem en te bestellen door overmaking van fl. 8,50 op gironummer 3360626 t.n.v. Vogelwerkgroep Haarlem, Karel Doormanlaan 132, Haarlem.